

Mr. sc. Lora Vidović*

TJELESNO KAŽNJAVANJE DJECE U OBITELJI

Tjelesno kažnjavanje svakako je nasilna odgojna metoda, odnosno primjena fizičke sile na integritet osobe, a psihologijska istraživanja pokazuju da tjelesno kažnjavanje ne postiže očekivane učinke, osim neposredne poslušnosti. S druge strane, mnogi su dugoročni nedostaci i moguće štetne posljedice, no tjelesno kažnjavanje kao tradicionalna odgojna metoda i dalje je često opravdavano. Zabrana tjelesnog kažnjavanja međunarodnopravni je standard, a sve je više i zemalja koje su ga zabranile svojim zakonodavstvima. U Republici Hrvatskoj tjelesno kažnjavanje zabranjeno je Obiteljskim zakonom i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, dok se Kazneni zakon primjenjuje na slučajeve kada ono svojom učestalosti ili intenzitetom zapravo predstavlja zlostavljanje djeteta. Sporno je, međutim, predstavlja li tjelesno kažnjavanje djece u obitelji razlog isključenja protupravnosti, odnosno smatra li se primjena određene razine nasilja u obitelji, odnosno prema djeci, s ciljem usvajanja društvenih vrijednosti, dopuštenom, kao što se to navodi u pravnoj literaturi.

UVOD

Danas više nema dvojbe da ljudska prava obuhvaćaju i osobe mlađe od 18 godina, no djeca, zbog svojih razvojnih ograničenja, imaju i posebna prava, odnosno zaštitu (prvenstveno) države, kako bi ta prava mogla ostvarivati.

Obiteljsko nasilje dugo se smatralo privatnim područjem obiteljskog života, u koje se nitko, tko ne pripada toj obitelji, nema pravo miješati. No, u kontekstu obiteljskog nasilja kojeg su žrtve žene sve je više počelo prevladavati stajalište da nasilje prema drugoj osobi ni u kojem obliku ne može biti ničija privatna stvar, a posebice s obzirom na učestale teške posljedice koje iz obiteljskog nasilja mogu proizaći, uključujući i ubojstvo. Obiteljsko nasilje kojeg su žrtve djeca, a to svakako uključuje i tjelesno kažnjavanje, teže nailazi na istu razinu razumijevanja. Dakako, procesuiraju se teški oblici obiteljskog nasilja nad djecom, kao što je zlostavljanje, no za tjelesno kažnjavanje, koje

* Mr. sc. Lora Vidović, zamjenica pravobraniteljice za djecu RH, Zagreb, lora.vidovic@dijete.hr

često prerasta u zlostavljanje i kojemu je teško odrediti donju i gornju granicu, ipak se često nalaze opravdanja.

Međunarodno pravo jasno propisuje zabranu svih oblika nasilja nad djecom, a i sudska praksa potvrdila je takvo stajalište. Prva zemlja koja je zabranila tjelesno kažnjavanje bila je Švedska: isključenje protupravnosti za povrede koje bi kod djeteta nastupile kao posljedica tjelesnog kažnjavanja roditelja brisano je iz Kaznenog zakona još 1957., dok je izričita zabrana tjelesnog kažnjavanja i drugih oblika ponižavajućeg postupanja prema djeci dodana u Zakon o roditeljstvu i skrbništvu, 1979. godine. Republika Hrvatska jedna je od 23 zemlje svijeta koje izričitim zakonskim odredbama, pod prijetnjom sankcijama, zabranjuju sve oblike nasilja prema djeci, a tjelesno kažnjavanje svakako jest nasilje. Unatoč takvim zakonskim rješenjima, kao i postojanju mnogobrojnih psihologijskih istraživanja koja pokazuju negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja za dobrobit djece, javna svijest o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja zaostaje za znanstvenim pokazateljima. O posljedicama tog oblika nasilja nema dovoljno znanja i svijesti u široj javnosti, a odgovornost za to snosi i država, čiji prvenstveni interes mora biti načelo najboljeg interesa djeteta.

Tri su razine odnosa države prema tjelesnom kažnjavanju djece: prva je zakonodavna, koja predstavlja načelnu političku volju, a izražena je zakonskom odredbom koja određeno postupanje izričito propisuje kao neprihvatljivo i stoga kažnjivo. Druga razina je pravosudno-represivna, a odnosi se na sudsko kažnjavanje počinitelja. Treća je općedruštvena, odnosi se na edukativne i preventivne mjere, odnosno provođenje javnih kampanja kako bi se podigla razina svijesti o pravima djece, štetnosti tjelesnog kažnjavanja i posljedicama koje može imati za dijete te drugim metodama odgoja koje postižu bolji učinak.

DEFINICIJE TJELESNOG KAŽNJAVANJA

Nedvojbeno je da je svaki udarac čin nasilja, neovisno o tome kome je upućen i tko je žrtva.

Tjelesno je kažnjavanje, dakle, nasilje; i zakonodavac je u Republici Hrvatskoj to prihvatio i sankcionirao. Međutim, samu definiciju tjelesnog kažnjavanja nije lako postaviti, budući da ga je ponekad teško razgraničiti od zlostavljanja, odnosno ono mu u kontinuumu nasilnog ponašanja prethodi.¹ Mnogi su pokušaji definiranja tjelesnog kažnjavanja djece budući da ono obuhvaća vrlo raznolike i ponekad “domišljate” postupke, koji variraju u svom intenzitetu, sredstvima, učestalosti. Vijeće Europe postavlja široku defi-

¹ Pećnik, N., Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece, Slap, 2003., str. 16.

niciju, kao “svako kažnjavanje kojim se korištenjem tjelesne snage namjerava uzrokovati neka razina boli ili nelagode”.² U Općoj preporuci broj 8 iz 2006. godine, Odbor za prava djeteta UN definira tjelesno kažnjavanje kao svako kažnjavanje u kojem se primjenjuje tjelesna snaga s namjerom da izazove neku razinu boli ili nelagode, ma kako blago. Kao metode navode se i, primjerice: šamar, udarac rukom, nogom ili predmetom (štapom, remenom, bičem, šibom, kuhačom i dr.), tresenje, bacanje, grebanje, ugrizi, povlačenje za kosu ili uši, prisiljavanje djeteta da stoji u neudobnim položajima, nanošenje opekotina, prisilno gutanje i drugo. Istovremeno, Odbor navodi kako je važno razlikovati postupanje kojim se namjerno nanosi bol, nelagoda i poniženje od zaštitničkog tjelesnog djelovanja odnosno intervencije koje je cilj zaštita djeteta od opasnosti.

Gershoff³ je u svojoj metaanalizi povezala tjelesno kažnjavanje s obrascima ponašanja i doživljaja djece i roditelja: *neposrednom poslušnošću*, kao primarnom cilju roditelja koji kratkoročno jest efikasan; *internalizacijom vrijednosti* koja ima veće dugoročno pozitivno značenje od neposredne poslušnosti; *kvalitetom odnosa roditelja i djece* i *mentalnim zdravljem*, parametrima koji su svi u slučajevima tjelesnog kažnjavanja slabiji, te povećanom *agresivnošću*, *delinkventnim* i *antisocijalnim ponašanjem* i *rizikom od ozljede*. Tjelesno kažnjavanje povezano je i s većom *pojavnosti nasilja u vezama u odrasloj dobi*, prema partneru ili djetetu, te vjerojatnošću da će tjelesno kažnjavanje *prerasti u zlostavljanje*.

Istraživanje koje je u Hrvatskoj provela Pećnik,⁴ vezano uz iskustva djece i njihovo viđenje roditeljskog nasilja, pokazalo je da je čak 93% studenata bar jednom doživjelo neki oblik tjelesnog nasilja roditelja do svoje 18. godine. Ono što su ispitanici doživjeli kao najveći gubitak, odnosno najtežu posljedicu roditeljskog tjelesnog kažnjavanja, jest narušena kvaliteta odnosa s roditeljima, odnosno gubitak povjerenja i poštovanja, a nakon toga i narušen psihički i tjelesni integritet. Posljedice su i emocionalne reakcije djece na tjelesno kažnjavanje: strah, krivnja, ljutnja, nemoć, bespomoćnost, sram, poniženje.

Odgovor na pitanje bi li roditelji, pod pretpostavkom da znaju za takve doživljaje djece, unatoč tome i dalje primjenjivali tjelesno kažnjavanje kao odgojnu metodu, leži u preventivnim kampanjama i edukaciji najšire javnosti za važnost poštovanja ljudskih prava, pozitivno roditeljstvo i nenasilne metode odgoja. Upravo je tu činjenicu važno posebno naglasiti, budući da se u jav-

² Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children, Council of Europe Publishing, 2005., str. 20.

³ Gershoff, E. T., Corporal Punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A Meta – Analytic and Theoretical Review, *Psychological Bulletin*, 2002., Vol. 128, No 4, str. 539.

⁴ Pećnik, N., Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece, *Dijete i društvo*, 2006., str. 179.

nosti često percipira kako neprimjenjivanje tjelesnog kažnjavanja često znači neodgajanje djeteta, kao da su batine neizbježna metoda žele li roditelji da im dijete bude socijalizirano, odgojeno, društveno prihvatljivog ponašanja.

MEĐUNARODNI DOKUMENTI I SUDSKA PRAKSA

UJEDINJENI NARODI

Pravo na zaštitu od svih oblika nasilja jedno je od neprijeporno zajamčenih ljudskih prava, mnogobrojnim međunarodnim dokumentima, od Opće deklaracije o ljudskim pravima iz 1948. koja u članku 5. propisuje kako “Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju ili okrutnom, nečovječnom ili ponižavajućem postupku ili kazni”, preko Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima iz 1966. i Općih preporuka broj 17 i 20 Odbora za ljudska prava i Konvencije protiv torture i drugih oblika okrutnih, nečovjećnih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja iz 1984. pa do Konvencije o pravima djeteta iz 1989. koja člankom 19. propisuje kako države stranke trebaju poduzeti sve potrebne zakonodavne, upravne, socijalne i prosvjetne mjere da zaštite dijete od svakog oblika tjelesnog ili duševnog nasilja, povreda ili zlorab, zanemarivanja ili zapuštenosti, zlostavljanja ili iskorištavanja, uključujući spolno zlostavljanje, dok se o njemu brine roditelj(i), zakonski skrbnik(ci) ili neka druga odgovorna osoba kojoj je skrb djeteta povjerena. Kako se odredbe Konvencije o pravima djeteta trebaju sagledavati međuzavisno, tako se za njezinu primjenu u kontekstu uklanjanja tjelesnog kažnjavanja u obzir trebaju uzeti i članak 2. (države stranke će poduzeti sve potrebne mjere kako bi osigurale zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kažnjavanja na temelju (...) iskazanih uvjerenja ili vjerovanja roditelja, zakonskih skrbnika ili članova obitelji), članak 3. (u svim djelovanjima koja se odnose na djecu najbolji interes djeteta mora imati prednost), članak 4. (obveza država članica da usvoje sve odgovarajuće zakonodavne, upravne i druge mjere za primjenu prava iz Konvencije), članak 6. (pravo na život, opstanak i razvoj) i članak 12. (pravo na slobodno izražavanje mišljenja u svim stvarima koje se na dijete odnose, uključujući pravo da bude saslušano u svakom sudskom i upravnom postupku koji se na njega odnosi).

Tijelo nadležno za praćenje primjene Konvencije o pravima djeteta, uspostavljeno samom Konvencijom, jest Odbor za prava djeteta. Iako mišljenje i preporuke Odbora nisu izvor prava i nemaju izravnu primjenu, ipak predstavljaju smjernice koje bi svaka država stranka trebala imati na umu i primjenjivati te u tom smislu imaju svojevrsnu političku težinu. U Općoj preporuci broj 8⁵ Odbor ističe kako nije prihvatljiv argument da je “razumno” ili “blago” tjelesno

⁵ General Comment No 8 (2006), CRC/C/GC/8, 21 August 2006.

kažnjavanje djece u najboljem interesu djeteta, jer je jasno u suprotnosti s djetetovim ljudskim dostojanstvom i pravom na tjelesni integritet, te kako ne postoji sukob između zahtjeva za punom potporom obitelji i zaštiti djetetova dostojanstva i tjelesnog integriteta. Također, pravo na izražavanje vjere ne može biti opravdanje za kršenje prava na zaštitu od nasilja. Odbor preporučuje različite vrste mjera: **zakonodavne**, u smislu jasne zakonske zabrane bilo kojeg oblika i jakosti nasilja prema djeci, u kaznenom i civilnim zakonima te osiguranje mjera za tjelesni i psihološki oporavak i društvenu reintegraciju djeteta žrtve, ali i sustavne sudske primjene i kažnjavanja počinitelja; **provedbene**, koje uključuju poduzimanje širih zakonodavnih reformi, naglašavanje važnosti prijavljivanja slučajeva tjelesnog kažnjavanja, ali i obrazovanje roditelja za nenasilne oblike odgoja. Naime, procesuiranje roditelja nije nužno u najboljem interesu djeteta; mišljenje je Odbora da je sudski postupak i izdvajanje djeteta (ili počinitelja) iz obitelji potrebno samo kad je procijenjeno da je to u najboljem interesu djeteta i istovremeno nužno kako bi se zaštitilo od još veće povrede. Pri tome, mišljenje djeteta samog mora se uzeti u obzir u skladu s njegovom dobi i zrelošću. To vodi i do treće grupe mjera: **obrazovne i druge mjere** imaju cilj pridavanje dužne pažnje mišljenju i stajalištima djece, obrazovanje šire javnosti o pravima djece i odredbama Konvencije o pravima djece, stalno postojanje dostupnih informacija o pozitivnim odgojnim postupcima te promoviranje jasnog stajališta da su djeca osobe, nosioci ljudskih prava, a ne objekti pod vlašću ili zaštitom roditelja ili države. Ne manje važno je i stalno **nadgledanje** implementacije i poštovanja prava djece, a na to su prije svih pozvane države članice.

Kako je u Republici Hrvatskoj 2004. godine, kad se razmatralo drugo periodično Izvješće Vlade prema Konvenciji, već bila na snazi zabrana tjelesnog kažnjavanja djece, i to Obiteljskim zakonom i Zakonom o zaštiti od nasilja u obitelji, Odbor je preporučio Republici Hrvatskoj da poduzme sveobuhvatno istraživanje o nasilju nad djecom u obitelji, osnaži kampanje jačanja javne svijesti, u koje trebaju biti uključena i djeca sama, kako bi se spriječilo zlostavljanje djece i promovirali pozitivni i nenasilni oblici odgoja i poštovanja prava djece te istaknule negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja; ocijenio rad postojećih institucija i osiguralo dodatno obrazovanje stručnjacima na tom području, ojačale mjere za ohrabivanje prijavljivanja i procesuiranja počinitelja te osigurala briga, puna fizička i psihološka rehabilitacija i reintegracija žrtava. O normativnom reguliranju i provedbi zabrane tjelesnog kažnjavanja u Hrvatskoj bit će riječi nešto kasnije.

VIJEĆE EUROPE

U okviru Vijeća Europe, nasilje u širem smislu, a kroz primjenu i prema djeci, obrađeno je u dva međunarodnopravna dokumenta: Europskoj konven-

ciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i Europskoj socijalnoj povelji. Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u članku 3. propisuje kako “nitko ne može biti podvrgnut mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni”, dok Europska socijalna povelja člankom 17. traži socijalnu i ekonomsku zaštitu majki i djece.

Prva odluka koju je neko međunarodno pravosudno tijelo donijelo u povodu tužbe vezano uz zabranu tjelesnog kažnjavanja bila je odluka Komisije za ljudska prava Vijeća Europe⁶ iz 1982. o nedopustivosti tužbe roditelja iz Švedske⁷, koji su tvrdili da švedski zakon, koji zabranjuje tjelesno kažnjavanje u obitelji, krši članak 8. (pravo na obiteljski život) i 9. (pravo na slobodu vjeroispovijesti) Europske konvencije o ljudskim pravima te članak 2. Prvog protokola uz Konvenciju (pravo na obrazovanje u skladu s religijskim uvjerenjima).

Tužitelji su (7 roditelja djece u dobi od 20 mjeseci do 12 godina) tvrdili kako vjeruju u tradicionalne metode odgoja, posebice kao dio svoje religije za koje opravdanje nalaze u Bibliji i doktrinarnim tekstovima. Smatrali su da roditelji trebaju imati imunitet za djela kao što su povlačenje djeteta za uši ili udarac, što je Zakonom o roditeljstvu i skrbništvu iz 1979. proglašeno nezakonitim. Komisija je zaključila da je stvarni učinak Zakona promoviranje pozitivnih metoda odgoja i obeshrabrivanje nasilja prema djeci i njihova zlostavljanja te da to nema učinka na prakticiranje vjere, a samim tim ne krši ni pravo na obrazovanje u skladu s vjerskim uvjerenjima te da djeca tužitelja nisu bila izložena indoktrinaciji o neprihvatljivosti tjelesnog kažnjavanja. Slijedom toga, Komisija je odlučila da je tužba nedopustiva.

Europski sud za ljudska prava donio je presudu 1998. godine, kojom je utvrdio povredu članka 3. Europske konvencije, u povodu tužbe dječaka iz Velike Britanije kojega je očuh tjelesno kažnjavao, pozivajući se pritom na “razumne metode odgoja”.

Slučaj A. vs. UK (1998. godina)

Tužitelj je britanski državljanin, rođen 1984. godine. U veljači 1993. ravnatelj škole prijavio je socijalnoj službi saznanje o činjenici da je A. očuh tukao štapom. Očuh je uhapšen i idući dan pušten uz jamčevinu, A. je pregledao pedijatar i ustanovio modrice, koje odgovaraju udarcima vrtnog štapa nanesenim sa znatnom silom u više od jednog navrata. Očuh je optužen za napad s posljedicom tjelesne ozljede, a tijekom suđenja nije poricao ozljeđivanje

⁶ Human Rights Commission tijelo je Vijeća Europe koje je osnivanjem Europskog suda za ljudska prava 1998. prestalo postojati.

⁷ Application 8811/79, Odluka od 13. svibnja 1982. o dopustivosti tužbe.

djeteta, nego je tvrdio da je to bilo nužno i razumno, budući da je A. bio teško dijete koje nije uvažavalo roditeljsku ili školsku disciplinu. U zaključnoj riječi sudac je savjetovao poroti "... Što tužitelj mora dokazati? Ako čovjek namjerno i neopravdano udari drugoga i uzrokuje neku tjelesnu ozljedu, modrica ili oticanje je dovoljno, kriv je za nanošenje tjelesne ozljede. Što znači 'neopravdano' u kontekstu ovog slučaja? Savršeno je dobra obrana da je navodni napad samo ispravljanje dječaka od strane roditelja, u ovom slučaju očuha, pod uvjetom da je umjereno po načinu, sredstvu i kvantiteti. Ili, drugim riječima, razumno. Nije na optuženiku da dokaže kako je to bilo zakonito ispravljanje. Na tužitelju je da dokaže kako nije. Ovaj predmet nije o tome treba li kazniti jako teškog dječaka. Nego je o tome je li ono što je učinjeno razumno ili nije."⁸

Napad je u britanskom zakonodavstvu definiran kao čin kojim osoba s namjerom ili iz nehaja uzrokuje tjelesnu ozljedu drugoj osobi. Stvarna tjelesna ozljeda uključuje bilo koju ranu ili ozljedu; rana ili ozljeda ne moraju biti kronične, ali moraju biti više nego neznatne ili kratkotrajne. Zakon o djeci i mladima iz 1933. definira napad ili zlostavljanje djeteta kao čin "koji će vjerojatno prouzročiti nepotrebnu patnju ili narušavanje zdravlja". U kaznenom postupku u povodu napada na dijete tužitelj mora dokazati da napad nije predstavljao zakonito kažnjavanje, a roditelji ili osobe koje su u položaju *in loco parentis* uživaju zakonsku zaštitu ako primijene kaznu koja je umjerena i razumna prema okolnostima. Koncept "razumnosti" dopušta sudu da primijeni društveno prihvatljiv standard tjelesnog kažnjavanja. S druge strane, u građanskom postupku, tjelesni napad oblik je prijestupa prema osobi, ali dok su elementi delikta jednaki kao u kaznenom postupku, teret dokazivanja da je kažnjavanje razumno leži na tuženiku, prema načelu vjerojatnosti.

A. je podnio tužbu protiv Ujedinjenog Kraljevstva pred Europskim sudom za ljudska prava u srpnju 1994. godine, kojom traži da se utvrdi povreda članaka 3. i/ili 8., 13. i 14. Sud je, prosuđujući da je tužba osnovana, utvrdio da je povrijeđen članak 3. Europske konvencije, a da nije potrebno razmatrati je li povrijeđen članak 8., da nije povrijeđen članak 13. te da nije potrebno razmatrati povredu članka 14.

Vezano uz razmatranje povrede članka 3. Europske konvencije, Sud je podsjetio kako loše postupanje mora doseći najnižu razinu težine (*severity*) kako bi bilo obuhvaćeno člankom 3. Procjena minimuma je relativna i ovisi o svim okolnostima slučaja, kao što su priroda i kontekst postupanja, njegovo trajanje, tjelesne i psihičke posljedice i u nekim slučajevima spol, dob i zdravstveno stanje žrtve, a činjenični opis ovog slučaja, s obzirom na liječnički nalaz, svakako doseže traženu razinu. Slijedom toga, Sud je procijenio kako

⁸ A. vs. The UK (100/1997/884/1096), Application Number 25599/94, <http://cmiskp.echr.coe.int>; 12.10.2007.

tužitelju nije pružena adekvatna pravna zaštita od postupanja i kažnjavanja koje je suprotno članku 3. Europske konvencije te je stoga jednoglasno presudio da je članak 3. povrijeđen. Tužitelj je zatražio naknadu nematerijalne štete za teško tjelesno zlostavljanje od očuha te za traumu koju je pretrpio zbog kaznenog postupka koji je rezultirao oslobađajućom presudom. Dosuđeno mu je 10.000 funti, uz 20.000 za troškove i izdatke vezane uz vođenje postupka pred Europskim sudom. Uz to, vlada Ujedinjenog Kraljevstva prihvatila je stajalište da važeći zakon ne pruža dovoljnu zaštitu djece te da ga je potrebno dopuniti.

Europska socijalna povelja drugi je temeljni dokument Vijeća Europe kojim se jamči poštovanje ljudskih prava. Povelja sadržava 19 socijalnih i ekonomskih prava, a njezino provedbeno tijelo jest Europski odbor za socijalna prava kojemu države članice Povelje podnose izvješća o usklađenosti unutarnjeg zakonodavstva i prakse s Poveljom. U Općoj preporuci iz 2001., Odbor je istaknuo da članak 17. Europske socijalne povelje traži zabranu tjelesnog kažnjavanja u svim okruženjima, u kaznenom ili civilnom zakonodavstvu, te redovito izdaje zaključke o neusklađenosti zakonodavstva u zemljama koje nisu zabranile tjelesno kažnjavanje.⁹

KOMPARATIVNO ZAKONODAVSTVO

Sve je više zemalja u svijetu u kojima tjelesno kažnjavanje nije dopušteno. Studija Ujedinjenih naroda protiv nasilja nad djecom, među ostalim, preporučuje zakonsku zabranu tjelesnog kažnjavanja djece do 2009. godine. Prema podacima međunarodne nevladine udruge Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children,¹⁰ u 23 zemlje svijeta zabranjeno je tjelesno kažnjavanje djece u obitelji. To su: Austrija (1989.), Bugarska (2000.); Cipar (1994.); Čile (2007.); Danska (1997.); Finska (1983.); Grčka (2006.); Hrvatska (1998.); Island (2003.); Izrael (2000.); Latvija (1998.); Mađarska (2004.); Nizozemska (2007.); Novi Zeland (2007.); Norveška (1987.); Njemačka (2000.); Portugal (2007.); Rumunjska (2004.); Španjolska (2007.); Švedska (1979.); Ukrajina (2003.); Urugvaj (2007.) i Venezuela (2007.). Odlukom Vrhovnog suda, tjelesno kažnjavanje zabranjeno je i u Italiji i Nepal, ali u zakonodavstvima tih zemalja zabrane još nema.

⁹ Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children, Council of Europe Publishing, 2005., str. 27.

¹⁰ Ending legalised violence towards children, Global Report 2007., Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, www.endcorporalpunishment.org; 27. prosinca 2007.

Iz navedenih podataka jasno je da sve više zemalja zabranjuje tjelesno kažnjavanje djece (ne samo u obitelji nego i u obrazovnim i pravosudnim institucijama te u institucijama socijalne skrbi), osobito u posljednjih 10 godina, iako je taj broj još uistinu malen i pokriva samo 2,3% ukupne populacije djece na svijetu. Nedvojbeno je također da do legislativnih promjena dolazi i pod pritiskom međunarodne zajednice, odnosno Ujedinjenih naroda i Odbora za prava djeteta te međunarodnih nevladinih udruga koje sustavno lobiraju za postizanje promjena na ovom području. No, iako je zakonodavna regulativa nužna, iskustva su pokazala da se samo time ne može postići efikasna zaštita prava djece. Važno je raditi na promjeni javnog mišljenja i svijesti o postojanju zabrane tjelesnog kažnjavanja i educiranju javnosti o pravima djece. Neizostavnu ulogu pri tome ima država, na kojoj je težište odgovornosti za postizanje društvenih promjena, ali velik doprinos mogu dati i nevladine udruge i organizacije civilnog društva. Primjerice, obrazovna kampanja koju je švedska vlada pokrenula čak i prije zakonodavnih izmjena 1979., ali vrlo intenzivno i nakon toga, uistinu je utjecala na javno mnijenje: istraživanje provedeno 1981. pokazalo je da je 96% stanovnika Švedske znalo da je tjelesno kažnjavanje zabranjeno.¹¹ Istraživanje provedeno 2000. godine pokazalo je da je podrška tjelesnom kažnjavanju radikalno pala, pa je tako samo 6% Šveđana mlađih od 35 godina podržavalo tjelesno kažnjavanje.¹²

ZAKONODAVSTVO REPUBLIKE HRVATSKE

Zakonske definicije nasilja u Republici Hrvatskoj, uključujući i tjelesno nasilje, postavljene su vrlo široko i sveobuhvatno i kao takve predviđaju kaznu za svaki, pa i najblaži oblik nasilja prema djetetu, kroz tri razine zaštite: kaznenu, prekršajnu i obiteljskopravnu.

KAZNENI ZAKON

Kaznenim zakonom, člankom 215.a, propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina za člana obitelji koji **nasiljem**, zlostavljanjem ili osobito drskim ponašanjem **dovede drugog člana obitelji u ponižavajući položaj**. Iako nije svako tjelesno kažnjavanje istovremeno i zlostavljanje, nego je po učestalosti i snazi blaže te mu zapravo prethodi, svakako se za neke oblike tjelesnog kažnjavanja djeteta primjenjuje članak 213. Kaznenog zakona koji

¹¹ Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children, Council of Europe Publishing, 2005., str. 81.

¹² Ibid., str 66.

propisuje kaznu zatvora od šest mjeseci do tri godine za roditelja, posvojitelja, skrbnika i drugu osobu **koja zlostavlja dijete** ili maloljetnu osobu, odnosno od jedne do pet godina ako je kaznenim djelom prouzročena teška tjelesna ozljeda djeteta ili maloljetne osobe ili im je zdravlje teško narušeno. Čini se nelogičnom razlika između najviših zapriječenih kazni - za dovođenje nasiljem u ponižavajući položaj pet godina, a za zlostavljanje, ako ga ne prati teška tjelesna ozljeda, tri godine. Međutim, u teoriji se navodi da obiteljsko nasilje koje je počinjeno samo na štetu djeteta ili maloljetne osobe predstavlja kazneno djelo iz članka 213. te ne dolazi do stjecaja s kaznenim djelom iz članka 215.a,¹³ a u praksi se članak 215.a ne primjenjuje na djecu koja su u obitelji dovedena u ponižavajući položaj, nego samo na odrasle članove obitelji. Time se šalje poruka, da ponižavanje djeteta nije dovoljno značajno i ne zaslužuje kaznenopravnu zaštitu. Djeca su na taj način diskriminirana prema odraslima te je očito potrebna izmjena u zakonu tako da se “dovođenje u ponižavajući položaj” uključi u članak 213. te da se izjednače zapriječene kazne u člancima 213.1. i 215.a.

Prije je, u teoriji, tjelesno kažnjavanje djece, od strane roditelja, bilo izričito navedeno kao jedan od razloga isključenja protupravnosti. Tako Bačić (1986.) ubraja djela izvršena na osnovi roditeljskog prava i prava odgoja u slučajeve isključenja protupravnosti koji nisu predviđeni Kaznenim zakonom s obrazloženjem: “Dok se nosilac ovlaštenja u oblasti odgoja kreće u granicama koje zakon priznaje, njegovo djelo nije protupravno. Za ocjenu o protupravnosti (...) bit će odlučujući ciljevi odgoja, koji ovise o shvaćanjima koja vladaju u određenom društvu. Bit će odlučujuće da li su sredstva koja su upotrijebljena, odnosno radnje koje su poduzete prikladne za ostvarivanje dotičnih ciljeva. Tolerira se povreda jednog dobra radi ostvarenja posebnog općeg priznatog cilja, koji ovdje ima prednost. Ovdje se radi naročito o djelima izvršenim na osnovi ovlaštenja iz porodičnog prava.”¹⁴ No, nakon donošenja Obiteljskog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, ali i novih shvaćanja o prihvatljivosti nasilnog ponašanja “unutar četiri zida”, takvo stajalište ipak je prevladano. Tako se u Komentaru Kaznenog zakona iz 2004. navodi da “zabluda glede prava na kažnjavanje djeteta ili maloljetnika ne isključuje postojanje kaznenog djela, jer se ne radi o zabludi o biću kaznenog djela iz članka 47. KZ, već samo o formiranoj pogrešnoj predodžbi o vlastitim pravima, pogrešnim pravnim ocjenama i **očito pogrešnom poimanju**

¹³ Hirjan, Singer, Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Zagreb : Nakladni zavod Globus, 2002, str., 311.

¹⁴ Bačić, F., Kazneno pravo, Opći dio, Pravni Fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1986., str. 225 i 226.

vrijednosnih kriterija^{15,16} Ipak, i Bačić “ostavlja prostor” dopuštenom tjelesnom kažnjavanju tvrđnjom kako se “pravo na fizičko kažnjavanje svodi na fizički ‘ukor’ bez da se čini na ponižavajući način i ako se pri tome djetetu ili maloljetnoj osobi ne nanose tjelesne ozljede. Sve što je više od toga je zlostavljanje.”¹⁷ Za razliku od toga, Hirjan i Singer smatraju da je “odgojna vrijednost fizičkog kažnjavanja posebno problematična, da vrijeđa dostojanstvo osobe (...) Ako se, međutim i prihvati stajalište o dopuštenom fizičkom kažnjavanju uobičajenom i pedagoškim tradicionalizmom, ono bi u svakom slučaju trebalo biti objektivno, tj. po svom načinu, intenzitetu i učestalosti u razumnom odnosu s disciplinskom i odgojnom svrhom, a ovlaštena osoba mora postupati s namjerom da postigne objektivno dostižne odgojne ciljeve.”¹⁸ Dakle, i ovdje se nalaze opravdanja za nasilno ponašanje prema djeci, i to znanstveno osporenom tezom da tjelesno kažnjavanje ima disciplinsku i odgojnu svrhu. S druge strane, Novoselec navodi da roditelji “imaju dužnost i pravo odgajati dijete (...) pa im valja priznati pravo da fizički kažnjavaju svoju malu djecu ako to ne čine na ponižavajući način i ako pritom djetetu ne nanose tjelesne ozljede; to proizlazi iz odredbe čl. 92. st. 2. Obiteljskog zakona prema kojoj je roditelj dužan štiti dijete od tjelesnog kažnjavanja *drugih* osoba (dakle, ne isključuje se tjelesno kažnjavanje koje provode sami roditelji)”¹⁹. Međutim, Obiteljski zakon u članku 88. propisuje da roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvrgavati ponižavajućim postupcima, duševnom ni tjelesnom nasilju odnosno zlostavljanju, a tjelesno kažnjavanje jest nasilje. Sporno je i definiranje dobi djeteta prema kojem bi tjelesno kažnjavanje bilo prihvatljivo: odnosno, koja se dob djeteta smatra kronološki malom. Stajalište prema kojem roditelji takvu svoju ovlast čak, “mogu i prenijeti na druge osobe, npr. na baku, na unajmljenu čuvaricu, na odgojiteljicu u dječjem vrtiću i sl.”²⁰ u izravnoj je suprotnosti s prije citiranim člankom Obiteljskog zakona prema kojem su roditelji dužni štiti djecu od tjelesnog kažnjavanja *drugih* osoba. U literaturi se čak navodi kako je propust roditelja da zaštiti dijete od štetnih postupaka drugih osoba razlog za izricanje mjere oduzimanja prava roditelju da živi sa svojim djetetom i odgaja ga, a tjelesnim kažnjavanjem smatra se svaki oblik nasrtaja na djetetov tjelesni integritet.²¹ Ipak, vezano uz

¹⁵ Bačić, Pavlović, Komentar Kaznenog zakona, str. 747.

¹⁶ Ipak, u tumačenju zablude o okolnostima koje isključuju protupravnost (članak 47, stavci 3. i 4.), navodi se sljedeći primjer: osoba A udarila je i lako ozlijedila dijete pogrešno misleći da je to njezin sin. Ibid., str. 265.

¹⁷ Bačić, Pavlović, Komentar Kaznenog zakona, Organizator, 2004., str. 747.

¹⁸ Hirjan, Singer, str. 303.

¹⁹ Novoselec, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2007., str. 225.

²⁰ Ibidem.

²¹ Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac – Lozić, D., Korać A., Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2006.

primjenu članka 213.2 Kaznenog zakona na slučajeve tjelesnog kažnjavanja, u teoriji se navodi i da su “tumačenja koja nalazimo u ne tako davno donesenim presudama danas zastarjela i neprihvatljiva, npr. ono prema kojem se u slučaju kada je okrivljenik u nekoliko navrata izudarao maloljetnog pastorka ne radi o zlostavljanju jer ti postupci ne prelaze granice fizičkog kažnjavanja kao odgojnog sredstva te da su takvi postupci u odgojnom smislu tolerantni i da nisu nerazumni, neadekvatni niti pretjerani” (Županijski sud u Bjelovaru, KŽ-936/88) ili pak tumačenje prema kojem se “udarac šakom u glavu čak iako se radi o djetetu ne može ni po čemu okvalificirati kao zlostavljanje“ (Županijski sud u Bjelovaru, KŽ-1277/88).²²

Istraživanja su pokazala da je jedini pozitivan pedagoški, dakle disciplinski učinak tjelesnog kažnjavanja neposredna poslušnost, a istovremeno ne dolazi do poticanja internalizacije vrijednosti, jer se na taj način ne uči djecu razložima za poželjno ponašanje. S druge strane, za usvajanje moralnih normi, što je cilj odgoja, važnija je dugotrajna socijalizacija, za koju se vjeruje da se postiže roditeljskim postupanjima koja se koriste minimumom roditeljske moći, potiču izbor i samostalnost te daju objašnjenja za poželjna ponašanja.²³ Pećnik u svom istraživanju reakcija na tjelesno kažnjavanje navodi da “snažne negativne emocionalne reakcije mogu dovesti do toga da dijete ne može usvojiti eventualnu disciplinsku poruku roditelja, već da ga izbjegava. Osjećaj straha, uznemirenosti i druge negativne emocije navode djecu da se povuku i usmjere na sebe, što je kontraproduktivno kada roditelj, koji tjelesno kažnjava dijete, želi da dijete razumije u čemu je pogriješilo ili kakve je posljedice njegovo loše ponašanje imalo na druge”.²⁴ Iz pedagoških i psihologijskih znanstvenih dostignuća proizlazi, dakle, da tjelesno kažnjavanje nema poželjnu odgojnu svrhu, upravo suprotno. No, činjenica da se u teoriji kaznenog prava tako navodi te da se zbog toga nasilni “odgojni” postupci roditelja uzimaju kao razlog isključenja protupravnosti u slučaju kad postoji sumnja na zlostavljanje djece, može imati kao posljedicu njihovu nezaštićenost.

Također, bez odgovora ostaje pitanje kako je moguće primijeniti tjelesno kažnjavanje, a da to istovremeno za dijete ne bude ponižavajuće.

²² Turković, u: Novoselec (ur.): Posebni dio kaznenog prava, Zagreb, 2007., str. 210.

²³ Gershoff, E. T., Corporal Punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A Meta – Analytic and Theoretical Review, Psychological Bulletin 2002, Vol. 128, No 4, 539.

²⁴ Pećnik, Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece, Dijete i društvo, Zagreb, 2006., str. 177.

ZAKON O ZAŠTITI OD NASILJA U OBITELJI

Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji iz 2003. najdetaljnije je, iako ne do kraja, definirao i članove obitelji i vrste nasilja. Tako su članovi obitelji, među ostalima, srodnici po krvi u ravnoj lozi bez ograničenja, srodnici po krvi u pobočnoj lozi zaključno s četvrtim stupnjem, osobe koje su živjele zajedno u obiteljskoj ili izvanbračnoj zajednici i njihova djeca te osobe koje imaju zajedničku djecu, posvojitelj i posvojenik, skrbnik i štíćenik. Nasilje je **svaka primjena fizičke sile** ili psihičke prisile **na integritet osobe**, svako drugo postupanje jednog člana obitelji koje može prouzročiti ili izazvati opasnost da će prouzročiti fizičku i psihičku bol, prouzročenje osjećaja straha ili osobne ugroženosti ili povrede dostojanstva; **fizički napad bez obzira na to je li nastupila tjelesna ozljeda**; verbalni napadi, vrijeđanje, psovanje, nazivanje pogrdnim nazivima i drugi načini grubog uznemiravanja; spolno uznemiravanje i drugo. Sankcija za počinitelja je novčana kazna od 1.000,00 do 10.000,00 kuna ili kazna zatvora do 60 dana, ali ako je nasilje počinjeno na štetu djeteta ili maloljetne osobe, počinitelj će se kazniti za prekršaj novčanom kaznom u iznosu najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju najmanje 40 dana. Međutim, Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji predviđa i izricanje zaštitnih mjera kojih je svrha prvenstveno preventivna - sprečavanje nasilja u obitelji, osiguravanje nužne zaštite zdravlja i sigurnosti osobe koja je izložena nasilju te otklanjanje okolnosti koje pogoduju ili potiču počinjenje novog prekršaja. Zaštitne su mjere: obvezni psihosocijalni tretman, zabrana približavanja žrtvi nasilja, zabrana uznemiravanja ili uhođenja osobe izložene nasilju, udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora, osiguranje zaštite osobe izložene nasilju, obvezno liječenje od ovisnosti te oduzimanje predmeta koji je namijenjen ili uporabljen u počinjenju prekršaja.

Upravo se Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji primjenjuje u situacijama kad je dijete zbog svog postupka ili ponašanja kažnjeno na način kojim se definira tjelesno kažnjavanje, a u slučajevima kad nije dosegnut intenzitet, učestalost ili posljedica potrebna za zlostavljanje, iako ne bi trebalo biti zapreke da se primijeni i članak 215.a Kaznenog zakona, budući da tjelesno kažnjavanje jest nasilno dovođenje drugog člana obitelji u ponižavajući položaj.

OBITELJSKI ZAKON

Najvažnije odredbe Obiteljskog zakona koje govore o tjelesnom kažnjavanju jesu članak 88. (roditelji i ostali članovi obitelji ne smiju dijete podvr-gavati ponižavajućim postupcima i tjelesnom nasilju) i članak 92. (roditelj je dužan štítiti dijete od ponižavajućih postupaka i tjelesnog kažnjavanja drugih osoba).

Mjere obiteljskopravne zaštite djeteta koje je žrtvom obiteljskog nasilja odnosno tjelesnog kažnjavanja u nadležnosti su centra za socijalnu skrb i suda. Mjere koje centar može izreći su upozorenje na pogreške i propuste u skrbi i odgoju te određivanje nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi, kad su pogreške i propusti viševrni ili učestali ili im je potrebna dodatna pomoć. Upućivanje u savjetovalište ili školu također je jedna od mjera, kojom se možda može postići i ponajbolja svrha na edukaciji roditelja i promjeni njihova odgojnog svjetonazora. Obiteljski centri, kojima je sukladno Zakonu o socijalnoj skrbi ta zadaća povjerena, nažalost nisu zaživjeli, bar ne u dovoljnoj mjeri. Sud, s druge strane, ima svoju ulogu u situaciji kad roditelj “zlorabi ili grubo krši roditeljsku odgovornost, dužnosti i prava”, i tada će ga u izvanparničnom postupku lišiti prava na roditeljsku skrb. U taksativno navedenim razlozima za provođenje ove mjere, među ostalim, i provođenje je tjelesnog ili duševnog nasilja nad djetetom, uključujući izloženost nasilju među odraslim članovima obitelji.

Upravo se u Obiteljskom zakonu dobro ocrtava raspon intenziteta mogućeg nasilja prema djeci: mjera upozorenja na pogreške i propuste u skrbi te nadzora nad izvršavanjem trebala bi biti usmjerena promjeni ponašanja roditelja i njihovoj edukaciji, odnosno prevenciji tjelesnog kažnjavanja. Međutim, ako je tjelesno kažnjavanje “viševrno ili učestalo”, riječ je o zlostavljanju i potrebi za kaznenopravnom zaštitom. Dosljedna primjena Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji zahtijeva od centara za socijalnu skrb da i slučajeve u kojima izriče najblažu mjeru, upozorenje roditeljima, po službenoj dužnosti prijavi policiji odnosno podnese prekršajnu prijavu, što bi u konačnici rezultiralo kažnjavanjem počinitelja.

U tom kontekstu ne može se izbjeći dojam, slijedom Opće preporuke broj 8 Odbora za prava djeteta o kojoj je prije bilo riječi, da u slučajevima blažeg i povremenog tjelesnog kažnjavanja djece novčano kažnjavanje roditelja, zatvorska kazna ili izdvajanje iz obitelji nije nužno u djetetovu najboljem interesu. Istovremeno, kažnjavanje počinitelja nasilja prema djeci ne smije biti upitno. Jedini je izlaz iz tog zatvorenog kruga sustavna edukacija roditelja, budućih roditelja, djece, stručnjaka koji rade na ovom području i cjelokupne javnosti o pozitivnom roditeljstvu, nenasilnim metodama odgoja i posljedica koje tjelesno kažnjavanje ostavlja na djecu, postojanju zakonske zabrane nasilnog postupanja i pozitivne sudske prakse.

No, za provođenje mjera važno je postojanje saznanja da je neko dijete žrtvom nasilja u obitelji. Stoga odredba članka 108. propisuje da je svatko dužan obavijestiti centar za socijalnu skrb o kršenju djetetovih prava, posebice, među ostalim, i o tjelesnom nasilju i zlostavljanju, a centar mora odmah poduzeti mjere za zaštitu djetetovih prava. Takva formulacija također pridonosi lakšem sankcioniranju tjelesnog kažnjavanja budući da jasno razlikuje tjelesno nasilje i zlostavljanje. Neprijavljivanje kaznenog djela kažnjivo je po

Kaznenom zakonu i Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, no tek bi podrobna analiza statističkih podataka Ministarstva unutarnjih poslova te prakse centara za socijalnu skrb i sudske prakse pokazala koliko se te odredbe u praksi primjenjuju. Njihovo neprimjenjivanje, s druge strane, u izravnoj je vezi s kršenjem prava djece na zaštitu od nasilja.

NEKI PRIMJERI PRAKSE PREKRŠAJNIH SUDOVA

Kao što je već navedeno, članovi obitelji koji na štetu djeteta počine prekršaj iz članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji sankcionirani su, prema članku 18. stavku 5. Zakona, novčanom kaznom u iznosu najmanje 7.000,00 kuna ili kaznom zatvora u trajanju najmanje 40 dana, a sud može počinitelju izreći i zaštitne mjere.

Prema podacima Ministarstva unutarnjih poslova za 2006. godinu (broj 511-01-30/1-16742/07-2 od 2. ožujka 2007.), policija je prekršajno prijavila 15.277 počinitelja nasilničkog ponašanja u obitelji, od kojih su 6.263 privedena prekršajnom sucu. Unutar ukupnog broja oštećenih osoba (20.983), 19,11% su maloljetne osobe, od čega su 2.914 djeca i 1.096 maloljetnici. U istom razdoblju, Visoki prekršajni sud postupao je u 57 slučajeva, od kojih je 31 presuda potvrđena.

Prekršajni sud u Donjem Miholjcu donio je rješenje kojim se okrivljenik oglašava krivim što je (...) iskazao nasilje u obitelji tako da je, pod vidnim utjecajem alkohola, u svojoj obiteljskoj kući, u prostorijama kuhinje sačekao svoju maloljetnu kćer rođenu 1990. godine, koja se prethodno otuširala i odjenula pidžamu u namjeri da ode u svoju spavaću sobu spavati, uhvatio je objema rukama u predjelu ramena, za gornji dio pidžame drmajuci i naguravajući je po prostoriji kuhinje, psujući je i vičući joj druge uvredljive riječi, a potom ju vukao za gornji dio pidžame prema izlaznim vratima kuhinje (...), čime je počinio prekršaj iz članka 18. st. 5. Zakona, te mu se izriče kazna zatvora u trajanju 40 dana. (Prekršajni sud u Donjem Miholjcu, rješenje broj I-J-1840/06-10 od 5. veljače 2007.)

Prekršajni sud u Čazmi donio je rješenje kojim se okrivljenik oglašava krivim što je u gostiteljskom objektu (...) kršio odredbe članka 4. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, tako da je, pod vidnim utjecajem alkohola, kada je u WC-u zatekao svoju maloljetnu kćer rođenu 1991. godine, nakon kraće prepirke otvorenim dlanom desne ruke dva ju je puta udario po lijevom obrazu (...), i izriče mu se kazna zatvora u trajanju 40 dana te se primjenom članka 34. stavaka 3. i 4. Zakona o prekršajima primjenjuje uvjetna osuda tako što se okrivljeniku izrečena kazna zatvora neće izvršiti ako za vrijeme od jedne godine ne počini novi prekršaj iz članka 18. stavka 5. Zakona o zaštiti od nasilje u obitelji. (Prekršajni sud u Čazmi, rješenje broj J-61/07 od 5. travnja 2007.)

Prekršajni sud u Karlovcu donio je rješenje kojim se okrivljena oglašava krivom što je (...) u obiteljskoj kući počinila nasilje u obitelji tako što je uzela kuhinjsku kuhaču i ušla u dječju sobu, potom kuhačom više puta udarila po stražnjici i lijevoj nadlaktici svoju maloljetnu kćer koja je počela plakati i istrčala iz kuće na ulicu (...), i izriče joj se novčana kazna u iznosu 1.500,00 kn (tisuću petsto kuna). (Prekršajni sud u Koprivnici, rješenje broj JS-1-107/05 od 21. veljače 2005.)

KAMPANJE JAČANJA SVIJESTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

Vlada Republike Hrvatske donijela je 2006. godine Nacionalni plan aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, kojim se predviđa, kao jedna od mjera, i senzibiliziranje javnosti o potrebi sprečavanja tjelesnog kažnjavanja i svih drugih oblika nasilja nad djecom. Tako su kao aktivnosti predviđene: javno isticanje zabrane tjelesnog kažnjavanja, objavljivanje poruka kojima se upozorava na zabranu tjelesnog kažnjavanja na robu široke potrošnje koja je namijenjena djeci i odraslima te organiziranje tribina, savjetovanja i okruglih stolova, distribucija plakata i letaka, razvijanje javne svijesti putem medija. Tijela koja su navedena kao nositelji aktivnosti su Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Gospodarsko i socijalno vijeće, jedinice lokalne (regionalne) samouprave, organizacije civilnog društva, djeca i roditelji. Gotovo dvije godine nakon donošenja Nacionalnog plana čini se da javnost za sada nije senzibilizirana i da je uistinu potrebno učiniti više.

ZAKLJUČAK

Neprijeporno je, s psihologijskog, pedagoškog i zakonodavnog aspekta, da je tjelesno kažnjavanje djece neprihvatljivo. Nasilje predstavlja kršenje ljudskih prava, a i prava djece su ljudska prava i djeca svakako imaju pravo na zaštitu od nasilja u svim okolnostima i okruženjima, uključujući i u obitelji. Zakonodavac je vrlo jasan: izričito je propisano da je svaki udarac čin nasilja i time je u sferi kažnjivog, a prekršajni sudovi izriču i novčane i zatvorske kazne. Unatoč tome, tjelesno kažnjavanje i dalje je vrlo uobičajeno i često opravdavano mnogobrojnim argumentima: od nemogućnosti razumnog obraćanja malom djetetu, prevencije zastrašivanjem i drugo. Zaključak se nameće sam po sebi: u situaciji kad imamo znanstvenu podlogu i dokaze za neprihvatljivost tjelesnog kažnjavanja i propisanu sankciju te pozitivnu sudsku praksu, nužno je provoditi edukativne i preventivne kampanje kojima će se širokoj jav-

nosti, ali svakako roditeljima i budućim roditeljima, djeci samoj, učiteljima, odgojiteljima, sportskim trenerima i pedijatrima, pružiti informacije o alternativnim načinima odgoja i štetnim posljedicama koje tjelesno kažnjavanje uzrokuje. Neizostavni su tu i stručnjaci – policajci, državni odvjetnici, suci, socijalni radnici, od kojih se očekuje da budu osviješteni za najbolji interes djeteta u dosljednoj primjeni zakonskih normi. Za to je potrebna ozbiljna intervencija i angažman države, ali i civilno društvo ovdje igra važnu ulogu, a konačni rezultat nikako ne može biti negativan i svakako može pridonijeti dugoročnom smanjenju razine nasilja u društvu.

LITERATURA

1. Alinčić, M., Hrabar, D., Jakovac – Lozić, D., Korać A., Obiteljsko pravo, Narodne novine, Zagreb, 2006.
2. Bačić, F, Pavlović, Š., Komentar Kaznenog zakona, Organizator, Zagreb, 2004.
3. Case of A. vs UK, European Court of Human Rights (100/1997/884/1096), 23. September 1998.
4. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Croatia, CRC/C/15/Add.52, 13 February 1996.
5. Concluding observations of the Committee on the Rights of the Child: Croatia, CRC/C/15/Add.243, 3 November 2004.
6. Eliminating corporal punishment: a human rights imperative for Europe's children, Council of Europe Publishing, 2005.
7. Ending legalised violence towards children, Global Report 2007, Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, www.endcorporalpunishment.org
8. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, MU, 6/99.
9. Europska socijalna povelja, Narodne novine, MU, 15/2002.
10. General Comment No 8 (2006), The right of the child to protection from corporal punishment and other cruel or degrading forms of punishment, CRC/C/GC/8, 21 August 2006.
11. CCPR General Comment No. 17: Rights of the child (Art. 24) : 07/04/89.
12. CCPR General Comment No. 20: Replaces general comment 7 concerning prohibition of torture and cruel treatment or punishment (Art. 7) : 10/03/92.
13. Gershoff, E. T., Corporal Punishment by parents and associated child behaviours and experiences: A Meta – Analytic and Theoretical Review, Psychological Bulletin 2002, Vol. 128, No 4, 539-579.
14. Hirjan, F., Singer, M., Komentar Zakona o sudovima za mladež i kaznenih djela na štetu djece i maloljetnika, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2002.
15. Kazneni zakon, Narodne novine 27/98, 129/00, 51/01, 111/03, 105/04, 84/05, 71/06.
16. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima djeteta, New York, 20. studenog 1989., Službeni list SFRJ - MU, broj 15/90.
17. Konvencija protiv torture i drugih oblika okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja, New York, 10. prosinca 1984., Službeni list SFRJ – MU 9/91.
18. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, New York, 16. prosinca 1966., Službeni list SFRJ, 7/71.
19. Novoselec, Petar, Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2007.

20. Novoselec, Petar (ur.), Posebni dio kaznenog prava, Zagreb, 2007.
21. Obiteljski zakon, Narodne novine, 17/04, 136/04.
22. Pećnik, N., Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece, Naklada Slap, Zagreb, 2003.
23. Pećnik, N., Prilog odbacivanju tjelesnog kažnjavanja djece, Dijete i društvo, Zagreb, 2006.
24. Rights of the child, Note by the Secretary General, United Nations General Assembly, A/61/299.
25. Sajakowska, M., Wojtasik, L., Protecting children against corporal punishment, awareness raising campaigns, Council of Europe Publishing, 2004.
26. Seven individuals against Sweden, Application NO 8811/79, decision of 13 May 1982 on the admissibility of the application
27. UN Human Rights standards and mechanisms to combat violence against children, a contribution to the UN secretary general's Study on violence against children, Unicef, 2005.
28. Universal Declaration of Human Rights, Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 217 A (III) of 10 December 1948.
29. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji, Narodne novine, 116/2003.
30. www.endcorporalpunishment.org

Summary

PHYSICAL PUNISHMENT OF CHILDREN IN THE FAMILY

The physical punishment of children is a violent educational method that applies physical force on a person's integrity. Psychological research shows that this does not achieve the expected effects, apart from obtaining immediate obedience. On the other hand, there are many long-term weaknesses and potentially harmful consequences in applying such a method. In spite of this, physical punishment as a traditional educational method has not only been continuously applied, but has often even been justified. However, the prohibition of physical punishment is an international legal standard, and there are increasing numbers of countries which proscribe it in their legislations. In the Republic of Croatia, physical punishment is proscribed by the Family Act and the Act on Protection from Family Violence, while the Criminal Code is applied in cases where physical punishment is so frequent and so intense that it represents child abuse. In this paper, the author discusses the issue of whether the physical punishment of children in families is a ground to exclude unlawfulness in criminal law, in other words whether the application of a certain level of family violence, particularly against children with a view to teaching them social values is acceptable, as law literature sometimes states.